

Vladislava Gordić Petković

IT GIRL SRPSKE PROZE: DISCIPLINA ODLUKE, NEGOVANJE DUŽNOSTI

(Ljubica Arsić: *Ti i ja smo bili PAR*, Laguna, Beograd, 2024)

Prozu Ljubice Arsić živom i igrivom ne čini samo ovoj autorki svojstven energični i plemeniti temperament. Ni posvećeno i oprezno promišljen poetički izbor nije iks faktor njenog književnog dela. Ljubica Arsić je *It girl* srpske proze čija su ljupkost i nonšalantnost integralni elementi dugo usvajanog tempa koji su diktirali i rad i red. Važan doprinos dugotrajnom efektu vitalnosti njenih priča i romana daje i sasvim specifična *disciplina odluke*. Ova autorka mnogo čita i predano prati tokove savremene književnosti – ne samo zato što je po jednom od svojih zvanja plodna antologičarka i posvećena esejistkinja, nego i stoga što neguje dužnost poštovanja i uvažavanja stvaralaštva, sopstvenog i tuđeg. Ljubica Arsić zna da bi *nepisanje* bilo i čudljivo i nepošteno: stoga ona disciplinovano odlučuje da reči čini živima i motive igrivima. U svojoj odgovornosti prema misi-

ji pisanja, ona će pristupiti obradi više puta tretiranog materijala, ali nije u pitanju krojenje, štepanje, fircanje, cigovanje ili endlovanje kojima bi se njena inspiracija podvrgla mehanički i operativno: u pristupu temama ljubavi, smrti, razvoda, nesporazuma, urbana svakodnevice, putovanja, letovanja, sećanja i uživanja nema ničeg automatskog, iako se postupno procesuiraju.

Ljubica Arsić u svojoj prozi stalno iznova ukazuje na resurse i potencijale ne procesuiranja, već *procesualnosti*: istraživanje novog, spoznajno bliskog i dostižnog može dovesti do komičnih obrta, ironičnih antiklimaksa ili bolnih saznanja tek onda kada se ponire u posmatranje, i tek kada se spozna da likove od poraza u suočenju sa bolom i od odustajanja od temeljne autorefleksije spasavaju prepoznavanje obrazaca i protokola, prepoznavanje svih onih pravilnosti koje prestaju da budu bolne nakon što se temeljno proknike u koreografiju njihove predvidljivosti. Sa svojim savremenima Ljubica Arsić može da podeli iskustvo proisteklo iz umeća suočavanja osećanja nepodnošljivosti sa lirskim govorom o njemu. Sa svojim savremenima može da podeli obavezu i sklonost da se duboko i strasno utopi u prizore poremećene ravnoteže. Nasilje poretka, trenutka i sudbine ona će uvek prikazati moćnim ironijskolirskim i lirskoironijskim diskursom: stradanje nije po sebi poezija, ali ga lirski govor promoviše u herojski ritual.

Postojana u stilu, izrazu i tematskim usredsređenjima, Ljubica Arsić je vidljivo posvećena igri onih gusto nanizanih, lepljivih staklenih perli u kojima su zatočeni dodiri bliskih tela, i vremenski i prostorno udaljenih svetova. Ona piše o telu i duhu, zavodljivo i vešto: i suptilno i ironično, i šaljivo i čežljivo, pristupajući i jednom i drugom kao nepoznatom i dalekom prostoru intimne geografije na kom ima igre i ucene, radosti i obaveze.

Dugogodišnji posvećeni tumač i urednik Ljubičine proze, Vasa Pavković, rekao je 11. novembra 2003. godine – ili mu je ta izjava bez autorizacije pripisana u jednom šturrom *Politikinom* zapisu – da u pričama iz tada nove i aktuelne zbirke *Tigrastija od tigra* „nalazi i elemente kosmopolitizma, i provincijske krajolike koji kao geografske odrednice zbivanja doprinose osluškivanju onoga što pisac želi da kaže”. Možemo se nadovezati na ovaj posredovani kritičarski i urednički iskaz tako što ćemo apostrofiranjem *osluškivanja*, koje je Ljubici Arsić kao upornom urbanom duhu važno bezmalo koliko i posmatranje, objasniti spoj igrive duhovitosti, nepretenciozne analitičnosti i eksperimentisanja komičnom sentencioznošću čijim se dinamičnim preplitanjem ova proza legitimise kao imaginativni poligon egzistencijalnih pitanja. Tihomir Brajović napisao je u *NIN*-u 19. marta 2004. da zbirka *Tigrastija od tigra* „nije lišena ozbiljnosti”, već da je ta ozbiljnost „samo data bez naglašenog patosa i sentimentalizma”.

Pritom je potrebno istaći da je traganje telesnim prostranstvima u proznom postupku Ljubice Arsić istovremeno i slojevitije i lepršavije nego drugde u tokovima savremene srpske proze, ali ne zato što ona odbija da prihvati ton sentimentalnosti ili patetike, već zato što odbija da likovima sudi, odbija da bude stroga prema njihovim zabludama. Ona odlično razume da je oruđe pisca posmatranje i pronicanje, da pisac mora biti pre svega dobar posmatrač, a mnogo manje strog sudija, da mora da bude onaj kome je važno da zabludu, nonsens i zanos posmatra kao aktivan i uzbudljiv proces koji ima svoj pustolovni i izazovni tok, a ne samo porazni, izneveriteljski ishod.

Koliko je snažan zanos pripovedne igre posmatranja jasno je kada se uoči da proza Ljubice Arsić zapravo nastaje kao protivteža poetičkim kontekstima koji nastoje da posmatranje pretvore u anamnezu. Ova se autorka, zapravo, distancira od književnih stvalalaca koji bi radije da svoje likove kritikuju i osuđuju.

Četrnaest priča slivenih u tri ciklusa zbirke *Ti i ja smo bili PAR* nove su i sveže varijacije na dobro znane motive iz proze Ljubice Arsić: reč „par” iz naslova knjige jasno signalizira da autorka ponovo zalazi u orbite muških i ženskih galaksija koje se ne dodiruju i ne komuniciraju, uigrane su čak i u procesu raštimavanja. Turističke destinacije ponovo su, kao u pripovednoj knjizi *All inclusive*, paralelne carevine novih realnosti i nehotičnih ljubavi. Ljubičine priče opet se nežno šale sa čitaocima, nudeći im žanr „limunade” i obećavajući oporu slast, da bi u poslednjem gutljaju svoj ukus pretočile u oporu gorčinu. Njena geodezija bračnih i svih drugih međuljudskih odnosa sondira i potrese i treptaje, pokazujući da i jedni i drugi mogu, kao sablasti, biti primećeni tek onda kada ih pogleda neko tužan, blag i naučen na sumnju i patnju. Šale nestane a mudrost se načne tek kad se sa prozora, sa treskom, surva – ili roletna, ili samoubica, kao u priči „Zalazak sunca”, gde junakinjin odnos prema mužu počinje da se reformatira zbog narušenih očekivanja i iznenađenja koja se pomalaju iz tupe rutine. Suprug će, u stanu koji im je jedina Pražanka krišom iznajmila, pokušati da, rizikujući život, popravi palu roletnu, da bi

nedaleko odatle, ubrzo, na tle s treskom pao samoubica koji je poleteo s nekog sličnog prozora, ali koji je proizveo manji šum i prizvao manje pažnje.

Parovi nisu samo ljubavnički ili prijateljski: svaki odnos interakcije, odnos glumca i uloge, slikara i modela, pisca i junaka, poslužice kao temelj priče. Ljubica Arsić je ljubopitljivi posmatrač, a od četrnaest priča, koje kao da tvore stihove za sonet u kom operišu fatalnost ironije i ironija fatalnosti, samo je jedna pripovedana u prvom licu. Fatalnost ironije značila bi da su junaci spremni da poklone poverenje nepoverenju, skepsi, rezervisanosti: istovremeno, shvataju da takav stav znači potpun poraz vere u smisao. S druge strane, ironija fatalnosti je svedenost na nerealna očekivanja od ljubavi, koja takođe ne može da ispuni ni snove ni obećanja. Ljubica Arsić se likovima radije zavlači kao sonda pod kožu nego što ima plan ili nameru da im preuzme glas. Važne su joj slike prostora – potleušice, iznajmljeni stanovi, primorska letovališta – važni su joj nanizani detalji i katalozi detalja koji produbljuju likovnost prostora, poprimivši sveden a intenzivan simbolički naboj.

Ovoj knjizi Ljubice Arsić može da paše Džibonijeva pesma „Kao tempera”, koju čujemo u priči „Ispod pramca”. Pesma je i lajtmotiv i linija radnje, i atmosfera i okidač, a glavna junakinja otkrovenje je neumorne žudnje, onako kako su to poslednje vizije Save Šumanovića pred streljanje u priči „Mlečni put”, ili putovanje u Prag „istrošenog bračnog para” čiji se zajednički život može osvežiti samo upoznavanjem novih gradova. Međutim, u priči „Zalazak sunca” junakinja je definisala autorkin izazov jasnije i setnije: ljubav možda nije prestala, nego je samo „ostarila, postala oprezna” – „zavukla se u zasedu i tamo čeka da je neko od njih dvoje pronade”. Bilo koja pesma zatečena u prostorima lažne intimnosti kakvi su enterijer kafića, javni predeo morske plaže ili „mutne vode Ade” doslikava važan valer na inače detaljnim portretima junakinja u pričama Ljubice Arsić.

Priče o *alijenaciji* („Ti i ja smo bili par”, „Noć kad je pao Čaušesku”), o *kontrolisanom otkrivanju* („Ispod pramca”, „Zalazak sunca”), o *fatalnim odanostima* („Noćna vožnja”, „Vernost”), o *čudu umetnosti* („Mlečni put”, „Tabani Andrea Rubljova”, „Glumac”) tek su deo mozaika tema, ideja, opsesija i, u biti, ironično-turobnih urbanih sudbina. Ljubica Arsić bavi se razgrađivanjem automatizama u opažanju sveta i pred sebe postavlja ideju o *misiji posvećenog posmatranja*: posmatranja u kom ima empatije i ruganja, burleske i nežnosti, morbidnog i bizarnog, idiličnog i oporog. Na misiji joj valja zavideti i čestitati u ovo vreme u kom čekamo roman koji će razvlastiti *Mango* i nadvisiti *Ikonu*, delo koje će Ljubicu Arsić uzidati u kanonsku večnost – ali tako da ova božanstvena *It girl* sve vreme može da nam namiguje.